

вирішенні даного питання потрібно виходити, у першу чергу, із принципу крайньої необхідності, тобто обирати менше «зло».

Слід також звернути увагу і на той факт, що у світі, за період воєнних дій на території України, започатковано нову концепцію «Військової демократії» (Military democracy), яка розглядає всі можливі варіанти забезпечення народовладдя громадян під час військових конфліктів і потребує окремого наукового дослідження у майбутньому.

Література

1. Конституція України у редакції станом на 9 квіт. 2024 р. Верховна Рада України. Київ: Право, 2024.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення: 09.04.2024).

3. Мельник Р.І., Чубко Т.П. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2006. № 1. С. 125–134.

4. Михайлов М. Безпосередня демократія в умовах воєнного стану: шляхи реалізації права народу на владу. *Актуальні проблеми правознавства*, 2022. № 2. С. 13-18 веб-сайт. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1373> (дата звернення 24.04.2024).

5. Новак Д.Є., Моряк-Протопопова Х.М. Спроба дискурсивного аналізу проведення виборів у час війни (український досвід). *Молодий вчений*, 2023 р. № 1 (113). С. 126–131. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5709/5586> (дата звернення 24.04.2024).

УДК 347.453:349(043.2)

Охріменко В.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Варава І.П., доктор філософії

СЕРЕДНЬОВІЧНА ДЕРЖАВА І ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ФРАНЦІЇ

Заявлена тема видається нам цікавою в контексті специфіки еволюції юридичної доктрини Середньовіччя з питань найманої праці ремісників на прикладі Франції. Особливі умови правової регламентації Середньовіччя, праця у містах, не пов'язана із землекористуванням та сільськогосподарським виробництвом, створення корпоративної, цехової системи такої праці були закономірним явищем та єдиним можливим на певному етапі варіантом самозахисту робітників та власників засобів виробництва від постійних небезпек.

Юридичне зміцнення монархії було пов'язане з капітуляцією Карла Лисого у 877 році, яка легалізувала бенефіції (умовні майнові права) феодалів, що дало їм економічну та політичну незалежність. Феодали мали власні суди і адміністрацію, могли карбувати гроші і вести війну, не питаючи дозволу короля. У великих феодалів, графів і герцогів були васали, такі як барони і віконті, які служили лицарям, що були дрібними землевласниками. Варто зазначити, що влада васалів не виходила за межі королівських володінь. Тобто, діяв принцип «васал мого васала - не мій васал».

З утвердженням феодалізму середньовічне суспільство розділилося на два антагоністичні класи: феодалів-землевласників і феодально залежних селян. Існування вільних людей феодальне право навіть не визнавало. Загальним правилом було «немає людини без пана».

Формування панівного класу феодалів у Франції було нерозривно пов'язане з розвитком власності на землю і складних васальних відносин. Клас феодалів відіграв важливу політичну, ідеологічну та військову функцію. Світські феодали вважалися членами лицарського класу, оскільки їхнім основним заняттям була війна; феодали у віці від 18 до 20 років повинні були пройти церемонію посвячення в лицарі.

Варто відзначити, що вершину ієрархії посідав король, як найвищий орган влади і глава держави. Другий рівень феодальної ієрархії займали великі феодали - архієпископи, єпископи, герцоги і графи, які були прямими підданими короля. Вони мали судові та адміністративні повноваження, право карбувати гроші, збирати мито і встановлювати податки. На третьому рівні феодальної ієрархії знаходилися барони. Вони були васалами королівської родини і володіли великими маєтками. Четверту сходинку займали лицарі (шевальє), які не мали васалів і підпорядковувалися лише селянам [1].

Основою васальних відносин була умовна власність: бенефіцій, сеньйор, лен. Відносини між сеньйором і васалом ґрунтувалися на публічно укладеному договорі. Основними з них були формальне включення васала в земельну власність і присяга на вірність сеньйору. Васал брав на себе відповідальність перед сеньйором, а сеньйор брав на себе певні зобов'язання, які чітко фіксувалися у васальному договорі. Обов'язки васала в основному виражалися у військовій службі на користь сеньйора. Але щоб змусити непокірних васалів виконувати свої обов'язки, сеньйори часто вели проти них війну. Саме тому монархічний період характеризувався нескінченними громадянськими війнами.

Клас французьких селян був далеко неоднорідним і поділявся на дві основні групи: лиходіїв і слуг. Злодії («селяни») були нащадками колонізаторів, вихідцями з корінних і вільних общинників, які були особисто вільними, володіли землею свого пана і перебували під його владою. Натомість, вільні люди мали більше прав, адже могли покинути

своїх господарів, відмовившись від землі або продавши її іншим селянам.

Як форма феодалізму, реформи монархії Людовика IX характеризуються поділом королівства на низку політично незалежних державних одиниць (герцогства, графства, баронства тощо) та зменшенням королівської влади. Політична влада набула менш публічного (суспільного) і більш приватного характеру, оскільки була поділена між королем і його васалами (герцогами, графами і вищим духовенством), які не визнавали королівського сюзеренітету і не сплачували монарху фінансових внесків (допомоги) за свої землі. Король, обирався духовенством і главами світських феодалів за династичним принципом. Формально король був наділений низкою привілеїв (виключних повноважень), однак влада короля була обмежена Королівською курією [2].

У XII столітті почали створюватися економічні, політичні та етнокультурні передумови для зміцнення королівської влади та об'єднання країни. Міста укладали союзи з королем і надавали фінансову та військову допомогу монарху в обмін на королівську протекцію. Почала формуватися єдина французька держава, яка об'єднувала північну Францію, де в центрі були франки, і південну Францію, де правили нащадки романізованих галлів. Королівська територія була значно розширена.

Особливе місце та історичне значення мають реформи Людовика IX, який проголосив, що «у Франції є тільки один король» та з часом провів три реформи: судову, військову та фінансову.

Судова полягала в забороні приватних воєн в королівстві, тобто вирішення спорів між феодалами шляхом збройної боротьби, а суперечки між феодалами вирішувалися мирним шляхом за допомогою королівського суду.

Військова реформа проявилася у створенні найманої армії безпосередньо при королі та міського ополчення. Лицарям було дозволено служити в королівському ополченні.

Грошова реформа означала, що в межах королівської території циркулювали лише королівські золоті та срібні монети. Зрештою, у Франції була створена єдина національна грошова система, яка сприяла розвитку взаємозв'язку між товарами і грошима.

Таким чином, реформи короля Людовика IX відображали централізований характер країни, що проявлялося в діяльності королівської влади, яка претендувала на представництво «суспільних інтересів». Зовнішня політика Людовика IX також була успішною, адже у 1259 році англійські королі підписали мирний договір у Парижі відмовившись від претензій на втрачені території у Франції [3].

Загалом, середньовічна Франція відігравала значну роль у формуванні державності і правової системи на територіях, що були підконтрольні їй.

Незважаючи на існування перешкод до становлення державного устрою і форми правління, згодом модель французької державності стала зразком для багатьох інших країн.

Література

1. Бандурка О.М., Швець Д.В., Бурдін М.Ю., Головка О.М., та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
2. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн (навчально-методичні матеріали для студентів заочної форми навчання). Тернопіль, 2007. 60 с.
3. Мухаєв Р.Т. Історія держави і права зарубіжних країн. 2014 р. URL: https://stud.com.ua/93643/pravo/senyorialnoyi_monarhiya (дата звертання: 28.04.2024 р.).

УДК 341.1 (043.2)

Перегінець Т.Р., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: **Макеєва О.М.**, к.ю.н., доцент

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Законодавство визначає воєнний стан як спеціальний правовий режим, що може бути введений в Україні або в окремих її регіонах у разі збройної агресії, загрози нападу або інших загроз державній незалежності, територіальній цілісності. Воно передбачає надання відповідним державним та військовим органам повноважень для забезпечення національної безпеки, відвернення загрози та обмеження конституційних прав і свобод громадян на певний строк. Процедура введення воєнного стану регулюється законодавством і включає певні передвоєнні заходи, кінцевим етапом яких є публікація указу Президента України, що набуває чинності разом з відповідним законом.

Пунктом 5 частини 1 статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» вимагається, щоб в указі Президента України про введення воєнного стану був визначений повний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб, з вказівкою строків дії цих обмежень. Зокрема, звертаючись до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні», можна з'ясувати, що «можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводяться